

Recenzja książki *Świat naszych przodków. Tradycje wiosennego cyklu obrzędowego*

Monika Miczka-Pajestka

Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej

Ponad 600-stronicowa publikacja wielu autorów, napisana pod kierunkiem dr Agnieszki Przybyły-Dumin z Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie” oraz Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej, pod znaczącym tytułem *Świat naszych przodków. Tradycje wiosennego cyklu obrzędowego*¹, stanowi efekt badań terenowych grupy pasjonatów zrzeszonych w Kole Badaczy Kultury, działającym przy Miejskim Domu Kultury w Czechowicach-Dziedzicach. Książka jest trzecią z cyklu *Świata naszych przodków*, po *Tradycjach jesienno-cybernetycznego cyklu obrzędowego*² i *Tradycjach zimowego cyklu obrzędowego*³, uzupełnia zbiór o kolejny zestaw materiałów badawczych, niezwykle cennych jako tekstów dokumentujących szereg form obrzędowych, narracyjnych czy wierzeniowych z terenu Bronowa, Ligoty, Zabrzega i Czechowicz-Dziedzic.

Zgodnie z założeniem autorów celem publikacji było zarchiwizowanie, a pośrednio i zachowanie tradycji wspomnianego terenu dla przyszłych

■ 1 *Świat naszych przodków. Tradycje wiosennego cyklu obrzędowego*, oprac. A. Przybyła-Dumin, Czechowice-Dziedzice 2014.

2 *Świat naszych przodków. Tradycje jesienno-cybernetycznego cyklu obrzędowego*, oprac. A. Przybyła-Dumin, Czechowice-Dziedzice 2009.

3 *Świat naszych przodków. Tradycje zimowego cyklu obrzędowego*, oprac. A. Przybyła-Dumin, Czechowice-Dziedzice 2012.

pokoleń oraz ukazanie jej bogactwa. Sama idea jest niezwykle ważna w świecie, w którym szereg obrzędów, rytuałów, ceremonii, przekazów, zachowań, opowieści itp. ulega zapomnieniu bądź traci swe pierwotne znaczenie. Cenne jest również to, że w pracach nad książką brali udział młodzi ludzie, nieobeznani jeszcze z językiem i światem naukowym, a także poznający dopiero metodologiczne podstawy pracy badawczej, ale świadomi wagi podejmowanych działań terenowych oraz zdobywanych informacji i materiałów. Kierowani przez znawczynię tematu i badaczkę, folklorystkę i kulturoznawcę dr Agnieszkę Przybyłę-Dumin, zebrali – w oparciu o wymagane w badaniach etnograficznych metody – bogaty materiał, który ujawnił ciekawy obraz zachowań, zwyczajów, obyczajów i języka, dotyczących ważnych w życiu społeczności dni, określanych mianem świąt, a pozostających w pamięci mieszkańców Bronowa, Ligoty, Zabrzega i Czechowic-Dziedzic.

Istotne, dla stworzonych w książce opisów konkretnych dni świątecznych z wiosennego cyklu obrzędowego, okazało się tło historyczno-społeczne, które w swych opowieściach o tradycjach ludowych zarysowali narratorzy. Często wskazywali na drobne fakty z życia codziennego swych dziadków, rodziców czy też własne, tworzące atmosferę minionych zdarzeń i stosowanych wówczas praktyk. Ich opinie ujawniły emocje i odczucia związane z obchodzeniem na przykład pierwszego dnia wiosny, Wielkiej Soboty, majowej nocy żartów czy Bożego Ciała. Opisano zapamiętane przez informatorów sposoby postępowania i podejścia interpretacyjne, związane zarówno ze sferą religijną i duchową, jak i świecką, materialną czy sytuacyjną. Za walor książki można uznać otwartość badawczą, sprzyjającą stwierdzeniu, iż w opisach, opowieściach, sprawozdaniach i wspominkach narratorów, wszystko jest ważne, niezależnie od charakteru zdarzenia. Z równą starannością opisano działania zwyczajowe i obyczaje, zachowania o charakterze świeckim, jak i te nasycone religijnością i duchowością. W zasadzie można uznać, że wszystkie podane w publikacji informacje są równie ważne i istotne dla dokumentowania tradycji badanego obszaru.

Dużą wartość stanowią również ustalenia terminologiczne dokonane w części wprowadzającej, a dotyczące nazw miejscowości, które objęte były badaniem oraz sposobów rozumienia pojęć takich jak: zwyczaj, obyczaj, obrzęd czy ceremonia. Zwrócenie uwagi na kwestie etymologiczne i definiowania stanowią punkt wyjścia dla wszelkich przedsięwzięć naukowych, stąd stwierdzić można, iż niniejsza publikacja spełnia warunki naukowości i stanowi duży wkład w poszerzanie nie tylko wiedzy o badanym rejonie, ale też wiedzy naukowej z konkretnej dziedziny. Niewątpliwym walorem

jest też zestawienie źródeł i literatury, do których odwołano się w opracowaniu, a będących istotnym odniesieniem dla omawianych zagadnień.

Jednakże za najważniejszy trzeba uznać zbiór informacji pochodzący z przeprowadzanych przez badaczy rozmów, skrzętnie spisanych i skomentowanych. Wspomnienia, uwagi, wiadomości pochodzące od mieszkańców badanych miejscowości to najcenniejszy materiał, jaki można pozyskać w badaniach tradycyjnych zachowań i wiedzy o kulturze konkretnych miejsc na kulturowej mapie świata. Dzięki temu, a także z powodu udziału w jego powstaniu miejscowej młodzieży, zbioru owego nie można porównać z żadną inną pozycją bibliograficzną na rynku. Stanowi on bowiem wyjątkowy zestaw subiektywnych opowieści, które składają się na swoisty całościowy obraz tego, co związane z przeszłością, często już niepraktykowane, ale żyjące w pamięci różnych osób. Dotyczy to nie tylko obrzędów czy zwyczajów, ale w dużej mierze także języka, wartości, kształtowanych światopoglądów, oglądu rzeczywistości itp.

Znaczną część publikacji stanowią materiały dokumentacyjne, takie jak: indeks narratorów, kwestionariusz badawczy, tabele, bibliografia i zdjęcia, które ujawniają zasięg prac badawczych. Wskazuje to również na dokładność i skrupulatność badaczy opracowujących zebrany materiał, a tym samym uwydatnia wartość naukową książki.

Niemniej ważna wydaje się sama kompozycja pracy i język, z założenia proste i zwarte, ale jednocześnie czytelne i jasne w odbiorze. Pozwala to na funkcjonowanie zbioru jako pozycji popularnej, przeznaczonej dla szerszego odbiorcy, ale też fachowej, kierowanej do środowisk zainteresowanych tematyką na gruncie naukowym.

Warto wspomnieć, że ze względu na cykliczny charakter *Świata naszych przodków*, a w zasadzie jego wielotomowość, można dostrzec wartość kompensacyjną zebranej tam wiedzy. Całość materiałów w sposób uporządkowany, a jednocześnie ciekawy, prezentuje kolejne tradycje danego cyklu obrzędowego, ukazując podejście do tradycji, myślenie o niej i jej przejawy w życiu mieszkańców Bronowa, Ligoty, Zabrzega i Czechowic-Dziedzic.

Tym samym niniejsza publikacja stanowi istotny element kształtowania i popularyzowania idei pobudzania świadomości funkcjonowania tradycji w ponowoczesnej przestrzeni społeczno-kulturowej. A co za tym idzie wpisuje się w nurt myślenia o niematerialnym dziedzictwie kulturowym. Bowiem tradycje i przekazy ustne, praktyki społeczno-kulturowe, wiedza oraz umiejętności zebrane i opisane w *Świecie naszych przodków*, stanowią właśnie ważny aspekt owego niematerialnego dziedzictwa, przekazywanego z pokolenia na pokolenie. Pod tym względem książka jest cennym źródłem nie tylko informacji i wiedzy, ale przede wszystkim materiałem

dokumentującym życie i praktyki religijne czy świeckie ludzi ze wskazanych miejscowości. Wszystko, co dotyczy owych praktyk, wyobrażeń, wiedzy czy wartości, a także przekazów i umiejętności oraz związanych z nimi przedmiotów, artefaktów, a nawet miejsc, znaleźć można w niniejszej publikacji. A odwołując się do podstawowego założenia, że specyfiką dziedzictwa kulturowego w ogóle jest „zdolność do trwania” można stwierdzić, iż owa pozycja ukazuje właśnie ową zdolność ujawnioną w spisanych rozmowach.

Podsumowując, *Świat naszych przodków* to książka ukazująca to, co dla każdego człowieka powinno być najcenniejsze, a mianowicie relację z drugim człowiekiem i tradycją. Jak pisze Jerzy Nikitorowicz „Jednostka w procesie nabywania tożsamości identyfikuje się z grupą odniesienia poprzez jej wartości (język, religię, obyczaje i zwyczaje, tradycje historyczne), co pozwala zrozumieć jej miejsce i rolę wraz z wchodzeniem w nowe interakcje społeczne”⁴, a to właśnie dokumentują i opisują autorzy niniejszej publikacji.

Summary

Review of the Book Entitled *Świat naszych przodków. Tradycje wiosennego cyklu obrzędowego (The World of Our Ancestors. Traditions of the Spring Ritual Cycle)*

The review of the book entitled *Świat naszych przodków. Tradycje wiosennego cyklu obrzędowego (The World of Our Ancestors. Traditions of the Spring Ritual Cycle)* written under the direction of Agnieszka Przybyła-Dumin, PhD, which is the third part of the cycle: *Świat naszych przodków (The World of Our Ancestors)*, points to the importance of the purpose of the publication and the value of the collected within it research materials. Furthermore, the reviewers highlighted the accuracy and openness of the research informants, as well as the accuracy of its language and terminology. They made a brief evaluation of the publication as the one having a scientific value and meeting the requirements of scientific research. They also noted the significance of this publication as documenting the intangible heritage of the areas of Bronowo, Ligota, Zabrzeg and Czechowice-Dziedzice.